

Debatt

debatt@vg.no

«Festung Norwegen», som skulle hindre invasjon fra våre allierte, ble for en stor del bygget av frivillige nordmenn, skriver Tor Waaler

Forsinket oppgjør

» Værnes flystasjon ved Trondheim ble utbygget på rekordtid av frivillige norske entreprenører og fagarbeidere, mens kampene fremdeles pågikk i Norge.

VG innlegg
Tor Waaler

Her overskriften «Det mørke» oppgjøret», hadde høyesterettsadvokat Terje Herrem den 9. april et debattinnlegg i VG, som trenger både korreksjoner og flyende kommentarer.

Herrem skriver for det første: «Forskere skal nå gjennomgå rettsoppgjøret på nytt med revisjonistiske øyne, dvs. se med velvilje på tyskere og nazister.»

Siden det her er tale om et forskningsprosjekt, er det vel ikke sikkert at resultatet blir som Herrem antyder. Kanskje blir den motsatte konklusjon trukket. Den som lever får se.

Herrem fortsetter:

«Det er beklagelig, men min generasjon har gnistopplevelsen når vi treffer eller leser om personer som var på den gale siden, og det kan dessverre også gjelde deres barn.»

Tor Waaler er professor emeritus ved Universitetet i Oslo

Herrem har ingen grunn til noen beklagelse. Han står på trygg grunn i den evangelisk-lutherske lære som Den norske statskirke bekjenner seg til. Se f.eks. 2. Mos. 20,5 og 34,7 (eldre tekst): «Han hjemsoker fedres misgjerninger på barn og på barnebarn, på dem i tredje og på dem i fjerde ledd osv.» Om nødvendig bør herrepeterer «Forklaringen» i Luthers lille katekismus, som han sikkert kunne utenå i sin tid.

Herrem har en liste over følgende kategorier av landssvikere: passive medlemmer i Nasjonal Samling, tyskerjenter, tyskerarbeidere, hvor Herrem bl.a. anfører:

«Tyskerarbeiderne levde kummerlig i brakker, på flyplasser o.l. og tjenester som var brukbare til poker-spill og lite annet.»

De faktiske forhold var at f.eks. Værnes flystasjon ved Trondheim ble utbygget på rekordtid av frivillige norske entreprenører og fagarbeidere, mens kampene fremdeles pågikk i Norge, bl.a. fra Hegra festning. Rullebanene på Værnes var nemlig for korte til å kunne betjene tyngre tyske bombefly som omgående (Unverzäglich) skulle settes inn mot våre allierte og deres konvoier bl.a. med norske krigsseilere. Dette oppdraget ble altså løst på rekordtid av våre landsmenn på frivillig basis til tyskernes grenseløse forbauselse.

En tysk kollega (2. generasjon!) kunne flere år etter krigen tilfældigvis fortelle meg at hans far (Oberst der Luftwaffe) hadde regnet med at tyskerne i april 1940 var innstilt på å måtte bruke alle, om nødvendig hensynsløse metoder for å få den kategoriske ordren fra Berlin utført. Obersten kunne aldri forstå at så mange vernepliktige nordmenn saboterte en mobiliseringsordre for å påta seg godt lønnet arbeid for fienden. Norge var fremdeles i krig med tyskerne.

Norske krigsseilere, særlig veteranene fra Murmansk-konvoiene, vil nødvendigvis ha sterke gnistopplevelser når svikerne fra Værnes minnes. Krigsseilerne ble som kjent «glemte» under frigjøringsrusen 1945. Det var over 40 000 uteseilende sjømenn under krigen, hvorav 4000 ga sine liv for sitt fedreland. Bare så det er nevnt.

På grunn av en uheldig erindringsforskyvning skriver Herrem videre: De fleste tyskerarbeidere var ledige og (bl.a.) tilvist arbeid av arbeidskontoret. Noen få greide å komme seg unna ved å ta gårdsarbeid eller rømme til Sverige.

Blander sammen

Herrem blander sammen historiske fakta når han beskriver et av tyskerenes farligste overgrep under okkupasjonen, som først fant sted etter nærmere tre års okkupasjon, nemlig «Lov om Arbeidsmobilisering» av 22. februar 1943 «om total innsats av hele landets arbeidskraft for de germanske folks og hele Europas livskamp mot bolsjevismen». En slik rulleføring kunne selvsagt brukes for innkalling av nordmenn til fronttjeneste eller arbeidstjeneste utenlands, hvor behovet var prekært. Først da tok flere (som ikke arbeidet på tyske anlegg) gårdsarbeid eller rømte «på skauten», eller til Sverige. Herrem bør repetere «Felles telegram» fra Terboven og Quisling til Hitler 25. februar 1943. Det er rystende lesning, som er referert i «Norge under Haakon VII», Odd Høllås, (1957) s. 472.

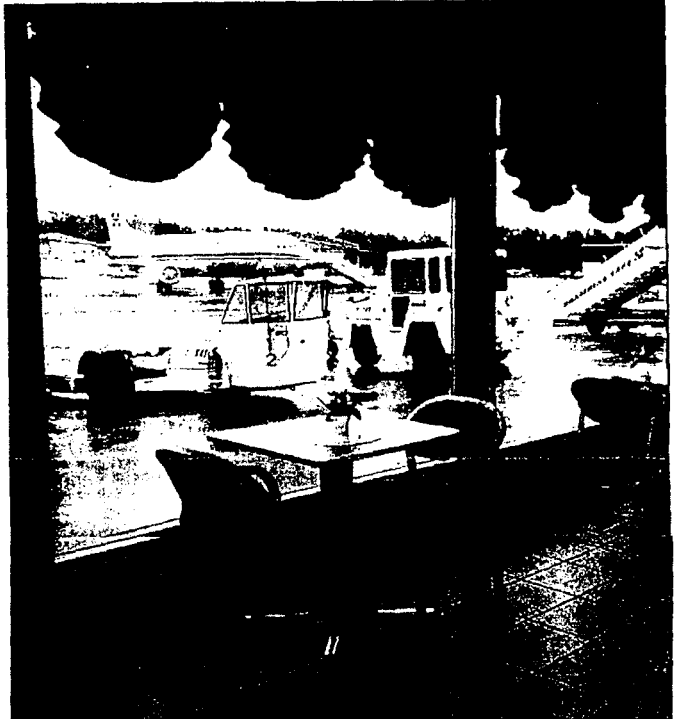
De faktiske forhold om tyskerarbeiderne er også beskrevet av Karsten Almås, Odd Høllås (1957) bc. IV, s. 489 ff., hvor det bl.a. heter:

Som vi har nevnt, skaffet de tyske tiltakene arbeid til titusener av nordmenn. De arbeidet på nye velanlegg og jernbaner, på kaianlegg og i gruver, i industrien og med å reise de etter hvert mange militæranleggene: flyplasser, brakkebyer, varslingsanlegg, bunkers osv. Særlig i de nordlige landsdelene der mesteparten av okkupasjonsstyrkene var stasjonert, økte kommuninntektene og gjennomsnittsinntektene betraktelig, (og videre):

- Titusener av menn og kvinner fikk fast arbeid og tidvis meget god inntekt for første gang i sitt liv. I årene 1932-44 regner vi med at mellom 100 000 og 150 000 arbeidere var direkte syselsatt ved tyske bygg og anlegg i Norge. Dertil kommer en stor gråson med tyske og tysk-norske virksomheter. Trolig var en stor del av den yrkesaktive befolkningen: ca. 1,3 millioner - med på slikt arbeid i kortere eller lengre tid.

Dette er i full overensstemmelse med hva Einar Gerhardsen skriver i «Erindringer 1945-55», (Samarbeid og strid; 1971) s. 60.

Det var mange som under krigen tok såkalt tyskerarbeid. Tallet ligger mellom 100 000 og 150 000. Alle disse

FLYPLASS: Værnes ved Trondheim ble bygget på rekordtid.

kunne ikke straffes, blant annet fordi svært mange av dem hadde vært i en økonomisk tvangssituasjon...

Dessuten påtok et ukjent antall nordmenn seg frivillig arbeid i Tyskland, siden fronttjenesten for tyskerne skapte et stigende behov for fagarbeidere. Disse tyskerarbeiderne fikk ekstra rasjoneringskort på bl.a. arbeidsklær, skotøy og matvarer. Jeg har selv lest en slik arbeidskontrakt...

«Festung Norwegen» som skulle hindre invasjon fra våre allierte, ble altså for en stor del bygget av frivillige nordmenn. Tyskerne var såre tilfreds med kvaliteten. Den kan man fremdeles beundre etter nærmere 60 år.

Det er påfallende at Herrem ikke omtaler kategorien: Riksrådsforhandlerne med de

tyske okkupasjonsmyndigheter allerede fra sommeren 1940, hvor Stortingets presidentskap hadde et særlig tungt ansvar. Riksrådsforhandlingene resulterte som kjent i en avstemning i Stortinget den 10. oktober 1940, hvor 49 og 129 stortingsrepresentanter stemte for kongehusets avsettelse, mens et flertall på 78 og 127 vedtok å avsette kongehuset inntil fredslutningen. (Se Odd Høllås, Silert ovenfor, s. 431 ff.)

I Gerhardsens «Erindringer 1940-

45» (Fellesskap i krig og fred), Oslo 1970, refererer han «Debatten i Stortingsgruppen», s. 168, hvor det bl.a. heter:

Martin Tranmæl fra sentralstyret sa at en ikke måtte glemme at presidentskapet - bortsett fra alle medansvarlige - faktisk hadde henstillet til Kongen og regjeringen om å gå av. Den akten kommer man ikke forbi. Det var et åpenbart brudd på Grunnloven.

Hvorfor fikk alle stortingsrepresentantene som stemte for avsettelse av Kongen og hans hus, fullt anmest slik at flere kunne fortsette sine politiske løpebaner etter krigen? Som om intet var skjedd. Som jurist har vel Herrem gjort seg visse tanker?

En kollega hadde utmerket seg som en av Titos unge partisaner under den tyske okkupasjon av Jugoslavia. Mange år etter krigen fortalte han tilfældigvis at det ble ansett som kvalifisert landssvik å forhandle med fienden med sikte på et slags administrativt samarbeid i strid med eller ved omgåelse av forfatningen. En rekke saker ble etter frigjøringen reist mot svikerne, som med få unntak førte til dødsdommer. Frivillige tyskerarbeidere som vi kjenner begrepet, var nærmest ukjent. Som landssvikere ble de fleste likvidert allerede under okkupasjonen. Sa min kollega.

Han hadde som 20-åring deltatt i og senere ledet et antall henrettelser av domte landssvikere uten å få noen form for sjelekvale, fordi: «Ingen som sviker sitt land, har livets rett.»

CMK